
Tres cartes de Joaquim Folch i Torres a Raimon Casellas, *a cura de Jordi Castellanos*

Publiquem tot seguit tres cartes de Joaquim Folch i Torres a Raimon Casellas de l'any 1910, conservades a l'Arxiu Casellas, propietat del senyor Antoni Pons.¹ Joaquim Folch havia entrat a la redacció de «La Veu de Catalunya», sembla que l'any 1907, de la mà de Casellas, a qui acabarà rellevant com a crític artístic i director de la *Pàgina Artística de La Veu*. Aquestes cartes se situen en un punt clau del procés que porta Casellas al suïcidi i posen de manifest la sèrie de tensions que envolten la política de la Lliga Regionalista en aquells anys, quan el moviment de Solidaritat Catalana està vivint els seus darrers moments i van apareixent dins del partit iniciatives polítiques diverses. Entre aquestes, les que provenen de la Joven-tut Nacionalista i, concretament, del grup que porta la revista «La Cataluña», que dona suport a la política de Cambó de «construir», per dir-ho així, un estat modern des dels organismes de poder i, doncs, des de Madrid, que acabés satisfent, al capdavall, les aspiracions del catalanisme polític. Per simplificar: la revolució feta des de dalt per una colla de tecnòcrates. Aquest grup, que comptava amb Josep Maria Tallada, J. Vidal i Guardiola, Ferran Sans i Buigas, entre d'altres, va posar

1. Aquestes cartes es troben a l'Arxiu Casellas, propietat del senyor Antoni Pons, i van ser editades dins Jordi CASTELLANOS, *Raimon Casellas i el Modernisme* (tesi doctoral presentada a la Universitat Autònoma de Barcelona el 1981). Per raons d'espai, no van ser incloses a l'edició impresa de la tesi (Barcelona 1983), però hi eren amplament comentades en el capítol dedicat al suïcidi de Casellas (vegeu Jordi CASTELLANOS, *Raimon Casellas i el Modernisme*, vol. II, Barcelona, Curial Edicions Catalanes / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983, ps. 41-72). Van ser també comentades per M. VIDAL i JANSÀ, *Teoria i crítica en el Noucentisme: Joaquim Folch i Torres* (Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1991). Són escrites a mà, en quartilles per les dues cares, la primera, sense timbrar; la segona i la tercera, en paper timbrat de «La Veu de Catalunya». No presenten cap problema de transcripció.

en un primer pla el debat *Catalunya endins / Catalunya enfora*, en part com a resultat de la funció que volia exercir la revista «La Cataluña», una revista que responia a la voluntat de la Lliga d'influir sobre la resta de l'estat. Eren els joves «estatistes», força cohesionats i actius, com demostra la celebració del Congrés de Govern Municipal el març de 1909.

En part, aquestes opcions polítiques participaven en alguns aspectes del pragmatisme cultural que propugnava el Noucentisme. No resultava gaire difícil barrejar-los tots, polítics, economistes i escriptors, sobretot per part de qui, com Raimon Casellas, va començar a sentir-se perseguit per no se sabia ben bé qui. Així, les propostes de renovació de «La Veu de Catalunya», el diari del partit en el qual Raimon Casellas ocupava el càrrec de redactor en cap (un càrrec prou important si tenim en compte que el director era Prat de la Riba, president de la Diputació de Barcelona, que molts dies ni es presentava a la redacció), implicaven, sembla, deixar-lo a ell de banda o, com a mínim, retallar-li funcions. Pel que sembla, inicialment s'havia pensat en la creació d'un nou càrrec, el de subdirector, que havia d'ocupar Lluís B. Nadal, de Vic, però la iniciativa no va arribar a concretar-se. En canvi, sí que es va instituir el càrrec de «secretari de direcció», que ocupà Joan Torrendell, el director de «La Cataluña» i, doncs, un dels joves «estatistes» més destacats. Indubtablement, per tant, home de confiança del director, Prat de la Riba.

Casellas, que sofria fortes depressions d'ençà de la Setmana Tràgica, va sentir-se traït, sobretot (segons es desprèn d'alguns dels seus escrits d'aquests moments) per part d'aquells als quals havia estat fidel. Tenia la impressió que li retiraven la confiança justament perquè els havia fet cas en l'orientació primordialment política, en detriment de la informativa i de la recerca d'un públic ampli, donada al diari. Tot això va agreujar el seu estat d'ànim, tocat ja fortament d'ençà que, enmig de la Setmana Tràgica, en sortir d'una reunió de periodistes, fou perseguit per una patrulla de vigilància que no feia cas dels crits d'identificació que els va dirigir, fins al punt que es va veure a un pas de la mort; tocat, també, per la comprovació de les destruccions de retaules i de peces artístiques, resultat de la crema d'esglésies i convents. La desorientació política que va seguir després d'aquells dies tràgics, les tensions i la necessitat d'actuar, van trencar el fil que personalment més cops havia rebut: Casellas, entre una cosa i l'altra, inicià un procés que Josep Morató qualificava de «malinconia concentrada».² En tot cas, se sentia víctima d'un complot en el qual participava la plana major de la Lliga Regionalista, els joves estatistes i, amb ells, alguns dels que fins al moment havia considerat més pròxims, des de López Picó al mateix Joaquim Folch i Torres, el qual, uns anys abans, s'havia incorporat al diari i havia esdevingut el seu deixeble i col·laborador més fidel. Pel que sembla, una topada amb López Picó va decidir-lo a abandonar la redacció del diari de la Lliga per no tornar-hi mai més.

El protagonista involuntari d'aquestes cartes és Joan Torrendell, escriptor ma-

2. Josep MORATÓ, *En Casellas al diari (Pàgina Artística de La Veu*, núm. 47,10-XI-1910).

llorquí, un dels conferencians del 1904 a l'Ateneu Barcelonès, el qual, de resultes del fracàs del Modernisme a l'illa, seguint Miquel dels Sants Oliver i Gabriel Alomar, s'havia traslladat a Barcelona, on va fundar i dirigir la revista «La Catalunya», que serví de portaveu al grup estatista. Pel que es pot desprendre de les cartes que publiquem, Torrendell propugnava obertament la reorientació camboniana de la política de la Lliga i la renovació del diari, punt en el qual topava directament amb Casellas. Sigui com sigui que qualifiquem aquestes pressions (Folch les desautoritza per tal de guanyar-se la confiança de Casellas i, alhora, per actuar terapèuticament sobre ell), el cert és que la Lliga vivia una autèntica revolució al seu interior, amb tot un moviment de joves tècnics i professionals que veien en Cambó el líder que havia d'encapçalar la nova etapa política, atès que l'era Prat de la Riba, Puig i Cadafalch o Duran i Ventosa, és a dir, el període del catalanisme reformista ja havia fracassat. El debat obert per aquest grup implicava tots els sectors del catalanisme, dins i fora de la Lliga. Tanmateix, el 1910, coincidint amb la tramesa d'aquestes cartes i, concretament, amb les eleccions celebrades el 8 de maig, Francesc Cambó perdia l'acta de diputat tant per la Bisbal com per Barcelona. Alhora, els sectors pratis o, si més no, els tradicionals, tornaven a prendre les regnes de la política de la Lliga. L'homenatge a Prat de la Riba per part de les Joventuts Nacionalistes, el mes d'abril, n'havia estat ja una primera demostració. La «botadura» de Joan Torrendell, que narra la segona d'aquestes cartes, n'és la definitiva, entre d'altres coses perquè, amb la seva marxa, «La Catalunya» és domesticada: canvia de propietari, Miquel dels Sants Oliver passa a ser-ne el director i Ramon Rucabado, el cap de redacció. La Joventut Nacionalista compta amb un nou home fort, el mateix que ha fet el discurs central en l'homenatge a Prat de la Riba glossant la política de «Catalunya endins»: Jaume Bofill i Mates.

Quan Casellas va deixar de comparèixer a la redacció, Prat va ordenar a Joaquim Folch que li anés portant material per corregir i preparar per al diari. Era una manera de demostrar-li que el seu lloc era a la redacció, que se'l necessitava. A més, Folch va continuar treballant per a ell en els arxius de Barcelona. La celebració de l'Exposició Universal de Brussel·les fou l'ocasió per a enviar-lo com a corresponent, amb la intenció, responent als consells mèdics, de distreure'l de les seves cabdries. Les cartes que rep en aquest viatge, trameses sempre d'acord amb la seva muller i destinades a demostrar-li afecte, són moltes, però la comunicació és difícil i, malgrat que passa per París, Brussel·les, Colònia, Nuremberg, Munic i Dresden, i sembla que s'hi sent feliç, de sobte, nerviós per la manca de notícies, torna precipitadament a Barcelona a finals de maig. Malgrat els canvis que s'hi han viscut, ja no es reincorpora a la redacció del diari i el procés depressiu anirà aprofundint-se fins que, el 2 de novembre, es tira al tren prop de Sant Joan de les Abadesses.

Les cartes de Folch, doncs, són peces importants per explicar-nos des de dins aquest procés tràgic, però són també peces interessantíssimes per entendre un conflicte polític de forta transcendència, que es produeix a l'interior de la Lliga Regionalista i que té unes considerables conseqüències polítiques. A més, ens mostra un retaule viu de l'interior de la redacció i ens retrata, d'una manera franca i directa, molts dels personatges que s'hi mouen, des de Prat de la Riba a Puig

i Cadafalch, aquest en un d'aquells moments temperamentals que tan famosos van fer-lo. Ens ha semblat, doncs, un document prou important com perquè fos conegut en la seva integritat. El reproduïm, respectant el text original: ens hem limitat a variar l'accentuació i la puntuació i a aglutinar els mots segons la forma moderna, bé que sense afegir ni treure cap lletra de l'original o emmarcant els afegits amb claudàtors. Ens hem permès, exclusivament, de desenvolupar l'abreviatura «V.» per «vostè» en tot els casos en què apareixia. En relació amb altres edicions de documents similars d'«Els Marges», mantenim l'apòstrof, encara que no correspongui a les normes actuals i, doncs, hem prescindit del punt volat que utilitzàvem en aquests casos en edicions anteriors publicades en aquesta revista.

JORDI CASTELLANOS

[1]

Bar[celo]na, 27 d'Abril de 1910

Estimat senyor Casellas: Per la seva senyora, hem tingut notícia a casa de la seva arribada a París. Suposo que per a veure tot aquest bé de Déu de Salons, deurà tenir molta feina, y jo are ab la meva carta no faré més que destorbar-lo.

Pobre de mi: are que l'hi tingut fora, m'hi donat compte, sense sorpresa, de la feina que m'ha girat ab la *Pàgina Artística*, que bé o malament, vaig confeccionant ab un gran esverament y temor de fer planxes.¹

A l'hora que reberà aquesta carta, me penso que ja haurà vist el número d'aquesta setmana, tant magret, y sobretot en la part de gravats, degut a que'ls plans que tenia m'han sortit esbullats.

Com ja vàreig dir-li, volia fer anar en aquest numero, el plafó que'n Mir ha pintat pel menjador de can Trinxet, però he tingut de deixar-ho córrer, perquè era inútil provar de treure'n cap fotografia, ja que's tracta d'un esbojerrament de color, motivat pel tema d'una de les seves cales, meravellosament espurnejantes. Suposo que ja s'afigura com deu ser. Ademés està colocat en un menjador molt hermós, però ab una llum indecent, que no permet amb claror de dia treure cap clixé.²

Vàreig anar-hi ab el fotògraf, i en Castellà mateix va aconsellar-me que ho deixéssim córrer.³ Volia també posar els frisos que els xicots de Llotja han pintat per la nostra sala de Bellas Arts, però varen fer-se treure pel seu compte unes fotografies indecents que no servien, i encara les varen portar tart.⁴

Aixís és que bona sort vàreig tenir del gravat de l'*Àmphora*⁵ y de la cultura musical.⁶ No sé si'm renyarà pel gravat que he posat de la *Venus*. És tret d'una revista anglesa, lo mateix que'ls punts principals de l'articlet que l'acompanya; articlet que vaig

1. Es refereix a la *Pàgina Artística de La Veu*, que es publicava cada dijous a «La Veu de Catalunya». Havia estat creada a finals del 1909, sembla que a iniciativa de Joaquim Folch. Era dirigida per Casellas, que hi publicà sempre, mentre visqué, l'article inicial.

2. Un dels plafons decoratius més famosos de Joaquim Mir, destinat a la casa Trinxet, de Puig i Cadafalch, construïda al carrer Còrsega 268 de Barcelona, actualment desapareguda. Atès que no els és possible de mostrar-ne una fotografia, se'n dona la informació dins la «Crònica»: *Un menjador decorat per en Mir (Pàgina Artística de La Veu*, núm. 20, 5-v-1910).

3. Cal suposar que es tracta d'un fotògraf de «La Veu de Catalunya». Cal dir, però, que les fotografies fetes per personal de la redacció sovint no apareixen signades.

4. Es refereix als frisos decoratius destinats a una de les sales del Palau de Belles Arts durant l'Exposició de Retrats, en la qual s'havien d'exposar peces dels escolars de Llotja. Vegeu *infra*, nota 28.

5. Es refereix a l'article sense signar *L'Àmphora de l'Alhambra. Una tourné artística (Pàgina Artística de La Veu*, núm. 19, 28-v-1910). Hi recull informació d'un viatge de Miquel Utrillo, Santiago Segura i l'arquitecte Audet als antics centres de producció de ceràmica espanyola i recull la iniciativa d'una subscripció per tal de finançar una vitrina perquè l'àmfora conservada a La Alhambra pugui ser contemplada sense que perilli la seva integritat.

6. Es refereix a *La cultura musical popular i en Torné Esquius*, *ibid.*

creure necessari fer, per a acompanyar el gravat.⁷ Els detalls de lo de l'*Amphora* de l'Alambra me'ls va donar en Miquel Utrillo.

Pel número vinent el senyor Puig y Cadafalch me va prometre un article per a acompanyar els gravats de les festes; article que's referirà a les moixigangues indecents del nostre Ajuntament.⁸ Tinch com a base de gravats, les fotografies y dibuixos d'en Clarà que'ns envia l'Ors,⁹ però com que hi ha algun desnú i això a «La Veu» podria ser esverador, vaig ensenyar-los al senyor Prat ahir, y me va dir que els anés a ensenyar a Mossèn Clascar,¹⁰ y que podríem publicar els que quedessin lliures de la seva censura.

Com a base d'informacions gràfiques, tenim are, además de l'Exposició de Retrats, que podem aprofitar les fotografies que fan fer pel seu catàlech, el novell Saló de les Arts y dels Artistes, que s'obrirà dimarç al Fayans Català.

En quant a cròniques, vaig bastant abundós, car, además dels diaris de París que miro cada dia, tinch el suplement de la «Gazeta» a Llotja,¹¹ tot el rebombori d'aquí a Barcelona y les revistes angleses y franceses que tenim. Además, la biblioteca del Foment¹² ben provehida d'il·lustracions, me treu d'apuros ja que aprofito bé tot lo que hi ha a les franceses y italianes, y en el cas d'alguna cosa important com lo de la *Venus del Mirall*, m'ho faig explicar per un amich meu que està bé d'anglès.

En quant a les feines del diari, anem fent. En Morató¹³ compagina y reparteix conferències y *meetings* a fer, y tots procurem fer bondat de la bona. El senyor Prat ve are cuasibé cada tarde.

Ab en Morató ens hem anat arranjant el número suplement de Jochs Florals, y a n'aquestes hores, tenim ja tots els gravats.¹⁴

Aquest any hi guanyat el primer accèssit a la Flor Natural, que la té en Carner, y diumenge, que és la festa, aniré a fer l'home per a llegir la meua poesia.¹⁵

Penso molt en lo bonich que deu ser tot això de per aquí, y sobretot ab Bruselas, ja que la meua excursió me sembla que's va tornant aigua vall, ja que diuen que han recullit poch diners, y que'l presupòsit de propaganda ha baixat.

No sé què més dir-li, y pensant que no'm deixo res al tinter acabo la lletra, recordant-li que sentim forsa la seva falta, y sobretot el seu afm.

Joaquim FOLCH

7. *La Venus del Mirall*, *ibid*. Es tracta d'una informació sobre els arguments del crític anglès James Grieg qüestionant l'autenticitat de *La Venus del Mirall*, de Velázquez. El gravat fa referència a detalls de la signatura de la tela. Les teories, però, van ser refutades immediatament: *La Venus del mirall. Un altre peritatge* (Pàgina Artística de *La Veu*, núm. 24, 2-VI-1910).

8. Vegeu *infra*, nota 24.

9. Eugeni d'Ors era a París com a corresponal de «La Veu de Catalunya». És allí on triomfava, en aquell moments, l'escultor Josep Clarà (Olot 1878 - Barcelona 1958). Sobre aquest material tramés per l'Ors, vegeu *infra*, nota 27.

10. Frederic Clascar (Santa Coloma de Farners 1873 - Barcelona 1919), eclesiàstic, seguidor de Torras i Bages i home de confiança de Prat de la Riba, exercí una forta influència en els ambients intel·lectuals dels primers anys de segle. En aquest cas, no sembla que deixés passar gaires dels gravats tramesos per Ors.

11. Es refereix, suposo, a la «Gazette des Beaux Arts», de París.

12. Es refereix al Foment de les Arts Decoratives, una entitat fundada el 1903.

13. Josep Morató (Girona 1875 - Barcelona 1918), periodista, dramaturg i novel·lista. Redactor del diari des de la seva creació, va substituir Casellas com a redactor en cap després de la seva mort.

14. *Els Jochs Florals d'enguany* («La Veu de Catalunya», 1-V-1910). A més de les informacions, el discurs presidencial i els pomes guardonats, publiquen els gravats de Miquel dels Santa Oliver (el retrat de Ramon Casas), Joan Maragall, Teresa Alcover (reina de la Festa), Josep Carner i Prudenci Bertrana.

15. Josep Carner va ser guardonat amb la Flor Natural per *L'estranya amor* i Joaquim Folch obtingué el primer accèssit per *Paraules del Poeta Ciutadà*. Vegeu, sobre aquest fet, M. VIDAL i JANSÀ, *Teoria i crítica en el Noucentisme: Joaquim Folch i Torres, op. cit.*, ps. 77-78.

Estimat senyor Casellas:

Perdoni la tardança d'aquesta lletra, y fassis càrrech dels molts tràfecs que tinch, pobre de mi, per a fer sortir la *Pàgina* cada dijous, que, magreta y tot com surt, me costa molta feina; la qual cosa me faria sentir de debò la seva falta, si altres coses més molestoses no me l'haguessin fet sentir.

Dimecres havia escrit unes quantes ratllas per a enviar-li, però les hi estripades, perquè de la nit al dia, els aconteixements han canviat d'una manera tal, que totes les ombres de dubte en vostè respecte la meva fidelitat de deixeble que l'admira, y d'amich que l'estima, desapareixeran per complert, retornant entre tots els de la redacció aquella harmonia y tranquil·litat d'avans, que des de fa molt temps veyia perduda, molt especialment en vostè.

Perdoni'm, estimat senyor Casellas, que li parli aixís, però me va produir una gran pena el saber que vostè feya la suposició de que jo tenia simpaties, o menys que simpaties, una certa adhesió ab els seus enemichs. No vull parlar més d'això ni cal pensar-hi més, car la causa y motiu de totes les seves sospites han desaparegut ja; y com vaig estripar la meva carta, en la que'm dolia de tot això, y en la que procurava retornar-li la perduda confiança de vostè envers jo, esborro de mi tota memòria d'aquest mal somni passat, y celebrego que en [...] ¹⁶ per una causa violenta, deixi per fi la nostra redacció de la que ab les seves oficiositats ha tret la pau, y sobretot la tranquil·litat de vostè.

El gènit agresiu, solanadament agresiu, d'aquest home contra qui res li ha fet, ni res volia fer-li, havia de produir indefectiblement una topada, precisament de qui jo menys podia pensar-me: el senyor Puig y Cadafalch. Li explicaré com va anar la cosa, ab tots els detalls, y procuraré posar-lo ab antecedents de manera que pugui refer el procés de la qüestió ja que'l motiu que produhí la topada, per ell sol es insuficient y fins si vol, seria pueril.

Dimars passat a la tarde, m'estava tranquil·lament a la redacció acabant els preparatius del darrer número de la *Pàgina*, quan veig entrar visiblement exultat, el senyor Puig y Cadafalch. Jo el saludo, y ell, degut al seu estat agitadíssim, apenes si va contestar-me a to. S'asseu, agafa una quartilla y se posa a escriure, y quan encare no tenia temps d'haver posat un mot, l'esborra, s'aixeca y se'n va sense dir res.

Jo vàreig quedar-me sorprès, y ab la natural curiositat del cas, vaig aixecar-me y buscar entre'ls papers de per terra, la quartilla rebregada que'l senyor Puig començava a escriure, y vaig veure simplement que havia posat «Amich»... per entre les ratlles de l'esborrat.

Tot allò va cridar-me l'atenció; ni un crit havia sentit al despaig del senyor Prat hont hi havia en Torrendell y, a pesar de que no havia sentit tampoch entrar en Puig y Cadafalch, no sé què vaig presentir que'm feu creure alguna cosa que'm vaig disposar a indagar per a comunicar-li.

Efectivament, l'endemà dimecres, dia 4, quan anava a la redacció en havent dinat, vaig trovar l'Agulló, ¹⁷ y va preguntar-me si en Lluís ¹⁸ era ja a Barcelona per a quedar-s' [h] i

16. Espai en blanc. Pel que explica tot seguit, el nom que hi hauria d'anar és el de Joan Torrendell (Palma de Mallorca 1869 - Buenos Aires 1937), que havia estat redactor en cap de «La Almudaina», de Palma de Mallorca, i director de «La Veu de Mallorca». El 1906 es traslladà Barcelona i s'incorporà a «La Veu de Catalunya». Creà i dirigí «La Cataluña». Després del conflicte que s'esmenta en aquesta carta, tornà a Amèrica, a Buenos Aires, on continuà les seves activitats periodístiques i literàries. Vegeu Damià PONS i PONS, *Aproximació a Joan Torrendell* («Affar», núm. 1, 1981); ps. 105-118.

17. Ferran Agulló (Girona 1863 - Santa Coloma de Farners 1933), periodista, poeta i dramaturg. Redactor de «La Veu de Catalunya» (on, amb el pseudònim «Pol», duia la secció *Al dia*), i també un dirigent destacat de la Lliga Regionalista.

18. Es refereix al seu germà Lluís Folch i Torres, que havia estat enviat a Madrid com a director de

definitivament. Jo vàreig fer-li que no, y, mostrant-me ignorant de lo que li deixo explicar, vaig preguntar-li si hi havia alguna novetat a la redacció que pogués ser agradosa per en Lluís, que, com vostè sap, fins ara no han trobat la manera de que pogués entrar a «La Veu» al deixar lo de Madrid.

L'Agulló me va respondre:

«Sí, hi ha que en Torrendell se'n va de "La Veu" ... Se'n va a Amèrica, hont ha trovat una colocació molt bona (?) y com que ja la cosa es definitiva, potser ara serà l'ocasió de parlar d'en Lluís.»

Jo ja coneix l'Agulló y respecte lo d'en Lluís no'n vaig fer gaire cas, però, com que ja sabia lo que m'interessava y me sospitava, vaig dir-li «estigui bo», disposat a arrodonir l'informació ab en Grau de l'Administració,¹⁹ el qual veient que estava ja enterat de la meytat, va acabar de enterar-me de l'altre meytat, y vet aquí tot lo que'm va explicar.

A la tarde del dimarç, en Puig y Cadafalch va entrar al despaig d'en Torrendell y, a la qüenta, sia perquè estava distret o perquè és un tipo, el va rebre malament, sense saludar-lo ni res.

Vostè ja sab que en Puig és home convensut de lo que és y que, per les seves idees sobre la disciplina y el respecte, no tolera res que no sigui estrictament avingut ab aquesta; y sense mediar ni la més lleugera discussió, a la qüenta, va sortir del despaig, entrant a la redacció, que és quan jo el vaig veure descompost y indignat. Aleshores, en aquest punt de l'explicació, jo vaig començar a comprendre que aquell «Amich»... esborrat que havia deixat a la quartilla volia dir «Amich Prat».

Però, desistint d'escriure al senyor Prat, va anar a n'en Grau, dient-li que convoqués Consell per a avuy divendres al vespre, y se'n va anar sense afegir res més cap a can Prat.

Allí varen trovar-s[h]i tots dos, ell y en Torrendell, y el senyor Prat, volguent com sempre tirar aigua al vi, va fer-los entrar tots dos alhora al seu despaig y allí, segons expressió feliç del propi senyor Prat al explicar-ho a n'en Grau, se va desenrotllar una escena semblant a una baralla de galls anglesos.

En resum, en Torrendell va presentar la dimissió y ja varen estar llestos.

Com vostè veu, el motiu és tant poca cosa en si, que no val la pena, però ve a ser la gota d'aigua que fa vessar la pica; perquè en Puig y Cadafalch, per lo que jo sé de temps, té motius d'estar tip y retip d'en Torrendell y colla de joves de «La Catalunya» y de la Lliga.²⁰

La conferència del noy Tallada,²¹ que tants amoïnos va portar a la Lliga, no es més, sinó que l'exteriorisació d'un grupet de super-intelectes-economistes-socialistes-conservadors-imperialistes, etc., etc., que a la Lliga va furgant, furgant, fins al punt d'haver pres ja formes de fetó una disidència armada per aquests noys, que no són altre cosa que una colla de petits ambiciosos, segons vaig tenir ocasió de veure quan el vaig tractar per primera vegada ab lo del Congrés de Govern Municipal.²²

Aquest grupet accepta sols la política d'en Cambó per lo que té de combinativa ab la gent de Madrid, y reventa en absolut des d'en Prat a n'en Duran, passant per en Puig,

---

l'Agència Telegràfica, un servei de notícies creat per un grup de diaris barcelonins, «La Veu de Catalunya» entre ells.

19. Probablement la persona que duia l'Administració del diari, però no tinc dades sobre ell.

20. Es refereix a la Joventut Nacionalista.

21. Es tracta del discurs inaugural del curs de 1910 de la Joventut Nacionalista. Fou publicat en traducció castellana: José M^a. TALLADA, *Nuevas orientaciones. Discurso inaugural del curso de 1910 de la "Juventut Nacionalista"* («La Cataluña», IV, 1910), ps. 169-172.

22. Congrés celebrat el desembre de 1909, que va representar un dels moments de màxima influència del grup.

Abadal, etc. Fins a tant han arribat, que un d'ells, el qu'en Cambó va emprar al Ministeri d'Hisenda a títol de economista català,²³ y que és el *leader* de la petita colla, ha dit que en aquestes eleccions esborrarien tots els noms de la nostra candidatura excepte el d'en Cambó y que, en cambi, votarien a n'en Lluís de Zulueta de la candidatura de l'Esquerra.

¿Quin paper feya en Torrendell entre aquests noys? El de capità; y això unit ab Déu sap què, compto que deu haver sigut el motiu únich y raonable de la botadura del senyor Puig y Cadafalch y, en virtut de la qual, gràcias a Déu, podem donar per acabades totes les petiteses repugnants que durant tot aquest temps hem vist ab tristesa a la redacció; contribuint a n'aquell aclaparament de vostè que tots els que l'estimàvem no deixàvem pas de notar, si bé per un respecte que potser no hauria hagut de tenir, no gosava a dir-li res. Tornant a lo d'aquells noys de la Lliga, jo a pesar de lo poch que vaig a n'aquella casa, he procurat anar esbrinant, fent-me càrrech al capdevall, de que són una colla de pretenciosos, que havent-se guanyat no sé per què una certa autoritat allí dins, pugnen y pugnen, reventant a tothom y, sobretot, a vostè quan se parla de «La Veu».

Are, per això, haurà arribat l'hora de poguer-se convèncer de que tot això no són més que enredos y entrebanchs, y que val més ser poch y ben avinguts que no pas molts y barallar-nos. L'home, aquests dies que vostè ha estat fora, havia pres uns aires autoritaris absolutament ofensius y insoportables; y si per res més no fos, per això sol, hauríem sentit en falta la presència de vostè.

Al rebre aquesta lletra, suposo que haurà rebut el darrer número de la *Pàgina Artística*. Tal com li havia dit, per a fer-lo vaig posar-me d'acord ab el senyor Puig, el cual me va dir que als gravats que teníam, que eren els dos de la seva colecció y els de la cabalcada de Francisco Joseph, hi afegíssim una fotografia del carrer de Fernando, ab les penjarolles d'en Gallissà.²⁴

A l'hora de fer la compaginació, la meva falta d'experiència en aquestes coses, me va fer donar compte de que no hi cabrien tots, ja que era indispensable que a més de posar la seva crònica de Bruselas al davant, a fi de que la seva firma no faltés a cap número, l'article del senyor Puig quedés a primera plana tot sencer. Aixís és que vaig haver de retirar el gravat del carrer de Fernando, sabent-me molt greu perquè no'l podem fer servir per a res més.

La seva crònica és esplèndida, y l'hem comentada ab en Morató y a casa ab els noys. La descripció aquella de la manera de treballar dels obrers d'aquí és molt bonica y tot el reste molt interessant.

Si ha llegit l'article del senyor Puig, ja deu haver vist que punxa de valent. Per ordre d'ell, vaig clavar aquella patcada a n'en Moragas y Alarma per la decoració de *Canigó*,²⁵

23. Suposo que es refereix a M. Vidal i Guardiola.

24. El número de la *Pàgina Artística de la Veu* a la qual es refereix és el 20 (5-V-1910) que inclou, tal com s'especifica més avall, la crònica de R. CASELLAS, *Desde Bruselles*; l'explicació dels gravats que act s'esmenten amb el títol *Les festes de Barcelona* i l'article de J. PUIG i CADAVALCH, *Els Barbres*, entre d'altres coses. Els gravats als quals es refereix són dos de la cavalcada històrica celebrada a Viena amb motiu del cinquantenari del regnat de Francisc Josep, dels quals no se n'indica l'autor; i dos més, de la Col·lecció Casellas, l'un referit a una mascarada del 1759, dibuix de Francisc Tramullas; l'altre, de la del 1783, dibuix de Pere Pau Montanya. El gravat que no s'encabeix correspon a la decoració del carrer de Ferran feta per l'arquitecte Antoni Gallissà amb motiu de les Festes de la Mercè del 1902. Aquests gravats són mostres de mal gust en les celebracions ciutadanes i serveixen de base per a l'atac de Puig i Cadafalch, prenent peu en les Festes de Primavera que s'estan celebrant, a la política cultural de l'Ajuntament de Barcelona, en mans dels radicals. No cal dir que aquests textos van provocar una extensa polèmica.

25. Es refereix a *La decoració del Canigó*, una nota curta publicada dins *Crònica (Pàgina Artística de La Veu)*, núm. 20, 5-V-1910), que és un atac, val a dir que força ponderat, als escenògrafs Moragas i Alarma perquè han reproduït el campanar del Canigó tal com era en l'actualitat i no com corresponia en el moment en què se situa l'acció de l'obra. L'escenificació es feia a l'aire lliure, a Les Arenes de Figueres, i, en donar notícia de l'estrena imminent, s'havia publicat una fotografia del decorat («*El Canigó en espectacle a Les Arenes*

cosa que jo no hauria fet may per tractar-se d'una bona gent, que si are han ficat peus, altres coses pitjor se deixen passar ... però, en fi, ell me va dir que ho fes y que li ensenyés, y no vaig tenir més remey.

Ara li explicaré com estem d'assumptes artístichs per a gravats de números de la *Pàgina*, a fi de que vostè, sapiguent el «què», m'hi digui lo que li sembli mellor.

Hi ha, en primer terme, l'Exposició de Retrats, ab motiu de la pròxima obertura de la qual podríem reproduir alguns dels quadres antichs més notables.²⁶ Tenim les fotografies y dibuixos d'en Clarà, de les ratlles de comentari d'en Xènius, que poden constituir altre numero,²⁷ y tenim l'exposició del Fayans, ab motiu de la qual se pot reproduir també quelcom.

El plan que tenia pel número vinent era el de publicar alguna cosa notable de l'Exposició de Retrats, els frisos de la sala dels noys de Llotja, que fan molt bonich ... y el bust de Víctor Balaguer inaugurat al Park del passat diumenge, que ha esculpit en Fuxà.²⁸

Res del Fayans perquè crech que en cas de que, ab el seu judici, se n'hagués de reproduir algun, hauran d'anar acompanyats de la crítica que vostè farà quan vingui.

Per cert que el dia de l'inauguració d'aquest Saló de les Arts y dels Artistes, tots els expositors se dolien molt de que vostè sigués a Bruselas, ja que no podria fer la crítica de les seves obres que naturalment els interessava a tots de debò.²⁹ Jo vaig dir-los, content d'aquella gran consideració dels més revolucionaris per vostè, que probablement vostè ja seria aquí avans de tancar-se y, ab motiu de tot això, vaig tenir ocasió de sentir algunes opinions de la gent jove, que a vostè que és jove de cor crech que li haurien plagut.

Jo li agrahiré molt que si no és molta molèstia, m'envii sols sien quatre ratlles quan envii alguna cosa, car elles a més d'orientar-me en aquest mar de dubtes y de temors de fer planxes en que me trovo, vindran a dir-me sense dir-ho que vostè considera que sóch aquell que sempre l'ha estimat y admirat.

Déu ens dongui pau a sols y ens lliuri de les enveges dels homes mesquins.

En Lluís, que ha tingut de venir a Barcelona a suplir al senyor Rodríguez Codolà,³⁰

---

de Figueres, «*La Veu de Catalunya*» 3-V-1910). La tramuntana, però, tingué cura de la precisió històrica perquè destruí aquell primer decorat i, en refer-lo, els escenògrafs van canviar la silueta del campanar. Així, com a mínim, es desprèn de les fotografies de l'estrena (J. MORATÓ, «*El Canigó en espectacle a Figueres*», «*La Veu de Catalunya*», 13-VI-1910). A destacar les lloances als escenògrafs en l'estrena barcelonina, vegeu J.M., *El «Canigó» a les Arenes* («*La Veu de Catalunya*», 20-VI-1910).

26. Joaquim Folch havia anat donant informació sobre l'Exposició de Retrats, que s'inaugurà el 14 de maig. Així, trobem *L'Exposició de Retrats* (*Pàgina Artística de La Veu*, núm. 20, 5-V-1910), però no es publica cap gravat de les obres exposades fins que, inaugurada l'exposició, Folch li dedica un primer article esperant les ressenyes de fons que havia de fer Casellas, veg. JOAQUIM FOLCH, *Exposició de Retrats. La primera visita* (*Pàgina Artística de La Veu*, núm. 22, 19-V-1910).

27. Serà: *Esculptura y dibuixos den Josep Clarà* (*Pàgina Artística de La Veu*, núm. 23, 26-V-1910). El text d'Ors no hi apareix. És tracta simplement d'una curta explicació de l'evolució de Clarà cap al Noucentisme i dels seus èxits internacionals, a París i a Brusel·les. S'acompanya d'un dibuix a la sanguina d'un discretíssim i més que púdic nu femení del propi Clarà i del retrat d'un bronze, *Cap de cortisana coneguda per Bacchis*. La censura de Frederic Clascar, doncs, va ser eficaç.

28. Així ho fa: J. F., *La Sala dels escolars a l'Exposició de Retrats* (*Pàgina Artística de La Veu*, núm. 21, 12-V-1910), dedicat sobretot als dos joves artistes que han fet els murals de la sala, Ignasi Mallol i Manuel Fontanals. També, al mateix número i sense signar, *El bust den Víctor Balaguer de l'escultor Fuxà*.

29. L'absència de Casellas va fer que Folch es fes càrrec de la crítica de l'exposició, que va aparèixer en tres articles: J. F. y T., *Saló de les Arts i dels Artistes. Primera Exposició* (*Pàgina Artística de La Veu*, núm. 23, 25-V-1910); núm. 24, 2-VI-1910, i núm. 25, 9-VI-1910). Van anar acompanyades de la reproducció de peces de Joaquim Mir, Gargallo i Ricard Canals.

30. Manuel Rodríguez Codolà (Barcelona 1872 - 1946), professor de Llotja, crític d'art de «*La Vanguardia*» i membre, en aquells moments, de la Junta de Museus.

que ha anat a València per lo de l'Exposició de Retrats, m'encarrega d'enviar-li moltes expressions, lo mateix que la meua mare y tots els de casa.

Per la seva senyora hem tingut noves de vostè aquests dies.

A París, a l'hotel hont posaba, deu tenir-hi una carta que jo vaig escriure la setmana passada, y en la qual li explicava també els meus tràfecs de compaginador.

Poso el últim punt a n'aquesta carta, deixant-me sens dubte una pila de coses per a dir-li, ja que no passa dia que en varies ocasions, no senti la seva falta per mil motius.

Mani sempre al seu afm.

Joaquim FOLCH

Bar[celo]na, 6 de maig de 1910

Les eleccions van renyides de debò. En Cambó no ho té massa bé a la Bisbal, però sembla que's desperten esperances de que surti per a Barcelona. ¡Tant de bo! El suposo enterat pel diari de les bestieses del Comitè y dels carlins ab lo de la coalició ab la Lliga. ¿Quan acabarem de perdre?...

Seu,

FOLCH

[3]

Estimat senyor Casellas:

¿Què passa en aquestes terres hont viu, que no li arriben les nostres cartes? ... Avuy la seva senyora ens diu que vostè li diu per carta que no les ha rebudes y, la veritat, m'estranya molt, car aquesta d'avuy és la tercera carta que escrich, sense comptar una postal que vaig tirar dilluns comunicant-li el resultat de les eleccions a Corts.³¹

Com que suposo que això no serà altre cosa que un retràs de correus, m'abstinch de repetir-li lo que li deya en les meves anteriors, y que deurà rebre potser avans que aquesta.

Deurà rebre, dich, però aré'm recordo que la primera la vaig escriure quan vostè era a París, lo qual vol dir que deu ser a l'Hotel Luxemburg, hont s'hostatjava.

Jo, estimat senyor Casellas, vaig fent com puch la *Pàgina*, y cregui'm que, no és per dir-ho, quan repasso la colecció y comparo les que feyem quan vostè era aquí ab les que'm surten ara, m'esvero, y temo que quan vostè torni me sermonegi de valent per la meua mala sombra.

Tots aquests dies d'eleccions hem estat, com ja deu suposar, enfeinadíssims entre *meetings* y feina extraordinària, fent-se un xich costós l'escriure, sobretot tenint al demunt lo de la *Pàgina* que'm fa anar esverat.³²

No pot pas arribar-se a afigurar com sentim aquí la seva falta, car la redacció sense cap és una olla de grills y la reunió del vespre no's fa. Sort encare que, d'ençà que vostè és fora, que cap dia a la tarde no ha dexat de venir el senyor Prat que'ns organisa una mica.

Demà, divendres, s'efectuarà el vernisatge de l'Exposició de Retrats, la qual crech que

31. Aquesta postal no s'ha conservat

32. Es refereix a les Eleccions Generals a Corts, celebrades el dia 8 de maig de 1910.

ha de resultar molt interessant, sobretot per algunes de les pintures antigues y, principalment, per l'esplèndida col·lecció dels dibuixos enviats de València.

Els tapiços de la Casa Reyal són esplèndits y ens faran quedar bé, com són magnífiques les pintures d'en Sorolla que per fi he vist de debò. Quina destresa aquell home!

Lo modern està verdaderament fumut. No hi ha manera d'aprofitar-ne res, y ne tindrà una idea si li dich que lo milloret és d'en ¡Baixeras! y d'en ¡Clapés!³³

Però, què li explico si ja'n deu estar més enterat que jo!

Com que hi tingut d'anar molt a Belles Arts aquests dias per lo de la sala de Llotja,³⁴ he vist els tràfecs del Jurat d'admissió, y he tingut ocasió de parlar ab la gent del Jurat que m'han encarregat, després de preguntar-me tot sovint per vostè, que quan li escribís, li dongués expressions. Entre aquets hi compto especialment el senyor Fuxà y el senyor Rodríguez Codolà, que son els que jo conech més.³⁵

Aquest matí, el senyor Cabot³⁶ ab en Casas³⁷ estaven a les sales dels dibuixos penjant lo de València, que cregui'm que és lleminé de debò.

Dispensi'm que li descubreixi el Mediterrani, però com que per mi tot és nou, vet aquí que no'm recordo que vostè ja ho deu conèixer tot.

L'Acadèmia de Belles Arts de Sabadell, que, com deya la Crònica de la *Pàgina*, ha organitzat una exposició d'obres d'en Simó Gómez, ha enviat un ofici a nom del director de la *Pàgina Artística de La Veu* demanant que anem a veure-la per a parlar-ne a la *Pàgina*.

Jo m'hi recordat que la revista «Joventut» un any va publicar un suplement artístich dedicat a n'en Gómez,³⁸ y m'hi enterat de qui era aquest senyor per a dir-ne quatre coses en substitució de les moltes y boniques que vostè segurament tindria ocasió de dir ab motiu d'aquesta exposició que segons diuen és molt numerosa.³⁹

He fet gravar els dibuixos y fotografies d'en Clarà que va enviar en Xènius, y espero una setmana sense aconeximents per a publicar-los; motivant la publicació les dues obres que are en Clarà té a Barcelona, l'una a l'Exposició de Retrats, l'altre al Fayans.

Acabo aquesta lletra perquè el senyor Prat m'envia a veure la feina que ha fet la Junta d'Escrutini de les eleccions.

Ja li escriuré més llarch quan tingui temps.

Desitjant-li que disfruti forsa ab el seu viatge, li envia una abraçada, el seu afm. s.

Joaquim FOLCH

Dijous, 12 de Maig 1910

33. Dionís Baixeras (Barcelona 1862 - 1943) hi exposava diversos retrats en tela i dibuixos. Aleix Clapés (Sant Genís de Vilassar 1850 - Barcelona 1920) hi tenia *Retrat de l'expositora*. Val a dir que a l'exposició hi havia obres de gairebé tots els artistes reconeguts del moment. L'afirmació de Folch, doncs, és prou taxativa.

34. Es refereix a la sala decorada pels estudiants de Llotja. Vegeu *supra*, nota 28.

35. Rodríguez Codolà trameta una carta a Casellas, en la qual Foxà hi posa uns mots de salutació (Arxiu Casellas, *Correspondència*).

36. Emili Cabot (Barcelona 1954 - 1924), joier i col·leccionista d'art, amic de Casellas i membre en aquells moments de la Junta de Museus. Casellas havia fet amb ell, el 1902, un viatge a l'Exposició de Bruges. Ara l'havia d'haver acompanyat a Brusel·les, però a darrera hora no va poder viatjar.

37. El pintor Ramon Casas, aleshores membre de la Junta de Museus.

38. Es refereix al *Suplement Artístic. Simó Gómez* que contenia un extens estudi de Joan Brull sobre el pintor. Es va publicar dins «Joventut», II, núm. 89 (24-X-1901).

39. La notícia, sense pràcticament cap comentari, es dona a *Exposició Simó Gómez a Sabadell (Pàgina Artística de La Veu*, núm. 21, 12-V-1910).